

PRIAMO NAJBLIŽŠIE K PRAVDE

František Vnuk

Polemický pohľad na
Dejiny Katolíckej cirkvi

Má pravdu prof. Hans Küng?

LÚČ

linea recta brevissima
priamo najbližšie k pravde

2

František Vnuk

Polemický
pohľad na dejiny
Katolíckej cirkvi

LÚČ
Ústav dejín kresťanstva na Slovensku
Bratislava
2004

© František Vnuk, 2004

© Lúč, vydavateľské družstvo, Bratislava, 2004

Všetky práva vyhradené.

ISBN xxxxxxxxx

Polemický pohľad na dejiny Katolíckej cirkvi

Pred nedávnom sa na slovenskom knižnom trhu objavilo dielo známeho teológa H. Künga *Katolícka cirkev – stručné dejiny* (Vydavateľstvo Slovart, Bratislava 2003, 256 strán, z angličtiny preložil Otto Havrila). Knihe sa dostáva veľa pozornosti a publicity. V denníku *Pravda* o nej písal protestantský teológ Dušan Jaura (recenzia *Rímska či katolícka?*), v denníku *Sme* upozornil na ňu vdp. Karol Moravčík a ten istý časopis uverejnil počas pápežskej návštevy aj obšírny rozhovor s autorom (*Sme*, 13. sept. 2003, s. 13–14). Okrem toho vydavateľstvo 24. sept. 2003 usporiadalo o knihe diskusiu s prekladateľom a odborným posudzovateľom diela.

Je pozoruhodné, že za posledných 12 rokov vyšlo na Slovensku niekoľko pôvodných prác, prekladov a reedícií s témou cirkevných dejín, ale ani jednu z nich si sekulárna tlač nevšimla. Küngova monografia sa však stala stredom pozornosti denníkov, ktoré veľmi zriedka prejavujú úctu a pochopenie pre tradičné katolícke hodnoty.

Hneď na začiatku sa patrí spomenúť, že Küngova kniha je viac polemikou než históriou. Pripadá mi to veľmi ťažko povedať, pretože Hans Küng bol kedysi môj obľúbený autor. Jeho prvé práce, ako napr. *Council, Reform and the Reunion, That the World May Believe, The Church*, boli pred 40 rokmi pre moju generáciu akoby novoobjaveným svetom. Autor bol naším hrdinom a inšpiráciou.

Obdivovali sme jeho smelý pohľad, hlboké znalosti, nadšenie, zápal, úsilie o reformu, ale hlavne jeho lojalitu voči Katolíckej cirkvi. Ešte aj dnes dojemne pôsobí **jeho verejné vyznanie**, v ktorom oslovuje Cirkev slovami Origena: **„Keby som sa ja – tvoja pravica a nositeľ mena kňaz, ktorý má ohlasovať Božie slovo – niekedy nejakým spôsobom dopustil priestupku voči učeniu Cirkvi alebo zásadám evanjelia a stal sa pohoršením pre teba, moja Cirkev, potom nech celá Cirkev spoločným rozhodnutím túto svoju pravicu utne a odhodí od seba.“** (*That the World May Believe*, London 1963, s. 110–111).

Veľmi málo z tejto slávnostne proklamovanej lásky a oddanosti voči Cirkvi sa odráža na stránkach Küngovej knihy *Katolícka cirkev*. Hneď v úvode sa autor predstavuje, ako človek, ktorý skúsil, „aký nemilosrdný vie byť rímsky systém“ a pokračuje: „Píšem ako človek stojaci na strane tých, ktorí sa stali obeťami, alebo ktorí už počas svojho života považovali niektoré praktiky Cirkvi za nekresťanské a kritizovali ich“. Ide mu o také „praktiky“ ako „intelektuálny útlak a inkvizícia, pálenie bosoriek, prenasledovanie Židov a diskriminácia žien.“ (s. 15). Katolíckych čitateľov knihy varuje, že „budú niekedy šokovaní, do akej miery udalosti ovplyvňovali ľudia a do akej miery sú mnohé inštitúcie a konštitúcie – a najmä ústredná inštitúcia pápežstva – ľudským výtvorom“, ... že cirkev ako inštitúcia „očividne stále zlyháva“ (s. 23). Katolícka hierarchia sa mu javí ako „orgán zložený z funk-

cionárov, na ktorých ustavične dozerá Rím, ktorí sú servilní voči svojim nadriadeným a arogantní voči podriadeným. Uzavretý dogmatický systém náuky sa skladá z dávno zastaranej a nebiblickej scholastickej teológie.“ (s. 20).

V tomto duchu a v tomto tóne sa nesie celé dielo. Hneď v prvej kapitole (s príznačným nadpisom „Založená Ježišom?“) vyslovuje názor, že v evanjeliách „sa nehovorí o tom, že by Ježiš verejne a programovo žiadal vytvorenie spoločenstva vyvolených a založenie Cirkvi“. Odvážne tvrdí, že „Ježiš za svojho života Cirkev nezaložil“ (s. 27–28). Pri čítaní týchto riadkov sa každý veriaci kresťan inštinktívne ohradí: „Ale, ale, pán profesor! Veď v evanjeliu podľa Matúša jednoznačne stojí, že Ježiš povedal Petrovi: *Ty si Peter (Skala) a na tejto skale postavím svoju Cirkev* (Mt 16, 18)“. Autor má však na to pripravenú svoju odpoveď: „To nie sú slová jestvujúceho Ježiša, ale slová, ktoré vložilo Ježišovi do úst po Veľkej noci palestínske spoločenstvo, alebo neskôr Matúšovo spoločenstvo.“ (s. 34). Nuž to je odpoveď, ktorá uspokojí len málo ľudí a presvedčí ešte menej. Z toho jednoduchého dôvodu, že evanjeliový text o založení Cirkvi Ježišom je dokázateľnou skutočnosťou, zatiaľ čo hypotéza, že tieto slová vložil do Ježišových úst niekto iný, nie je vôbec dokázaná.

Ale to je už charakteristickou črtou zaujatých ľudí, že vyhlasujú za pochybný alebo za nejestvujúci každý fakt, ktorý protirečí ich teórii.

S podobnou odvahou autor píše: „Nikde v Novom zákone sa však nedočítame o tom, že by bol Peter v Ríme“ (s. 35). Ozaj nikde? A čo Prvý list sv. Petra, ktorý bol napísaný v Ríme, ako to vyplýva zo záverečných slov: „Pozdravuje vás Cirkev, vyvolená ako vy, ktorá je v Babylone (krycie meno pre Rím), aj môj syn Marek“ (1 Pt 5, 13). Môžu byť pochybnosti o autorstve Druhého listu sv. Petra, ale niet vážnych argumentov, ktoré by spochybňovali, že Prvý list písal Peter so svojim spolupracovníkom Sylvánom. Posielal ho z Ríma a teda v Ríme musel aj byť.

Prof. Küng vynaložil veľké úsilie, aby dokázal, že primát rímskeho biskupa je dielom pápežov 4. a 5. storočia (Július I., Sirícus, Inocent I. a Bonifác I.). Tvrdí, že nároky, ktoré rímski biskupi uplatňovali „nemali nijaký biblický ani teologický základ“ (s. 66). Najmä východ ich vraj nebral vážne a „za najvyššiu autoritu sa tam spolu s cisárom pokladal ekumenický koncil, ktorý mohol zvoliť iba cisár“ (s. 68).

O primáte rímskeho biskupa sa už napísali stovky kníh. Problém je omnoho zložitejší, ako ho načrtáva prof. Küng v svojej knihe. Faktom je že do r. 324 prakticky nijaké spory o primát neboli. Carihrad vtedy ešte nejestvoval a ostatné východné cirkvi prijímali rímsky primát, keď nie explicitne, tak implicitne. V čase, keď Konštantín založil Carihrad (ktorý sa hneď začal volať Druhý Rím, alebo Nový Rím), tamojší biskup bol podriadený metropolitom

vi v Heraklei až do r. 381. Druhý carihradský koncil povýšil carihradské biskupstvo na patriarchát, pretože Carihrad bol cisárskym sídlom, carihradský patriarcha mal v hierarchii piatich patriarchov druhé miesto hneď za Rómom. Ale pre carihradské vyššie duchovenstvo sa stalo vecou politiky a prestíže (keď to už nechceme nazvať svetskou márnosťou) neuspokojiť sa s druhým miestom, ale byť „prvým (alebo rovnakým prvým) medzi rovnými“. Na podporu svojich nárokov uvádzali aj také pochybné argumenty, že ich oblasť Trácia prijala kresťanstvo od apoštola Andreja, ktorý ustanovil aj prvého biskupa mesta Byzantion. Na koncile v Chalcedone v r. 451, kde takmer všetci účastníci boli z východu, si dali odhlasovať kánon č. 28, podľa ktorého bol carihradský biskup patriachom rovnakej hodnosti a so všetkými privilégiami rímskeho patriarchu. Traja delegáti pápeža Leva I. hlasovali proti kánonu a Lev I. na toto rozhodnutie reagoval, ako sa v tom čase dalo očakávať. Neuznal platnosť kánonu č. 28 a v roku 452 napísal cisárovi, že nemôže dovoliť, aby si niekto privlastňoval právomoc, aká mu nepatrí. Poukazoval, že biskupské sídlo v Carihrade nezaložili apoštoli, a tak sa carihradský biskup musí uspokojiť s tým, že: „s Tvojou pomocou a mojím schválením sa stal biskupom hlavného mesta Ríše.“ Takéto rozhodnutie by bol biskup Augustín (354–430) prijal slovami Roma locuta causa finita (Rím prehovoril, vec je ukončená). Ale carihradským biskupom chýbala svätosť, múdrosť a pokora Augustína, a tak sa celá záleži-

tosť stala predmetom dlhých sporov, ktoré nectia ani jednu stránku.

Predstaviť dvetisícročné dejiny Katolíckej cirkvi na 250 stránkach je neľahká úloha. Ekonómia vyhradeného priestoru núti autora vybrať z množstva osôb a udalostí iba malý zlomok. Je však dôležité, aby vybrané osobnosti boli nielen reprezentatívne pre dané obdobie, ale aj objektívne a ucelene zobrazené na pozadí svojej doby. Prof. Küng sa tohto princípu nepridržiava. Zjednodušuje, generalizuje, výnimočné prípady predstavuje ako typické, často niečo načrtne, ale nie vždy to dokreslí. Tak napr. na s. 62 píše: „Za necelých sto rokov sa z prenasledovanej cirkvi stala prenasledujúca cirkev. Jej nepriatelia „kacíri“ (tí, čo sa vyčlenili z celku katolíckej viery), boli teraz aj nepriateľmi ríše a podľa toho sa aj trestali. Kresťania teraz po prvý raz zabíjali iných kresťanov kvôli tomu, že mali iný názor na vieru. To sa stalo v Trieri roku 385: asketický a nadšený španielsky laický kazateľ Priscilián bol napriek mnohým námietkam popravený za kacírstvo spolu so svojimi šiestimi spoločníkmi. Ľudia si na to čoskoro zvykli.“

Áno, v Trevíre bol popravený Priscilián a jeho šesť druhov. Priscilián nebol však „asketický a nadšený španielsky laický kazateľ“ – bol kňaz, dokonca biskup v Avile. A tú jeho askézu a nadšenie treba vyvážiť aj jeho bludnými názormi a podivnou morálkou, keď hlásal, že kvôli ušľachtilým cieľom je aj luhať dovolené. Proti tomuto názoru sv. Augustín napísal traktát *De mendatio*.

Žiada sa však zdôrazniť, že poprava Prisciliána a jeho šiestich druhov bola viac aktom politickej pomsty zo strany panovníka Magna Maxima, než prejav pomsty a netolerantnosti zo strany „prenasledujúcej cirkvi.“ Je síce pravda, že za ich smrť boli zodpovední aj niektorí cirkevní hodnostári (ako bol Ithacius, biskup z Ossanovy), ale nepopierateľným faktom je, že oficiálna cirkev sa rezolútne stavala proti ich súdeniu a potom aj proti ich poprave. Tourský biskup Martin (ten istý sv. Martin, ktorému je zasvätená konkatedrála v Bartislave), jedna z najväznejších osobností svojej doby, intervenoval za nich u cisára Maxima a protestoval proti tomu, aby o cirkevnej záležitosti rozhodoval svetský súd. Cisár mu prisľúbil, že Priscilián a jeho druhovia nebudú odsúdení na trest smrti.

Prisciliána a jeho spoločníkov nesúdil cirkevný sudca, ale svetský (Evodius) a neboli obvinení z cirkevného, ale z civilného prečinu – nie z „kacírstva“, ale z čiernej mágie. A to sa vtedy trestalo trestom smrti. Cisár rozsudok potvrdil. Keď sa o tom biskup Martin dozvedel, cestoval z Tours do Trevíra a vyčítal cisárovi jeho vierolomnosť. Popravu síce už nemohol zrušiť, ale dosiahol aspoň toľko, že cisár odvolal vojenskú výpravu, ktorá bola na ceste do Španielska „vykoreniť blud priscilianizmu“.

Medzi zodpovednými cirkevnými predstaviteľmi vyvolala táto poprava veľké rozhorčenie. Ambróz, biskup v Miláne a pápež Sirícus odsúdili popravu Prisciliána a jeho druhov a tých

biskupov, ktorí mali pasívnu alebo aktívnu účasť na tomto krutom potrestaní, pozbavili úradu.

Vzhľadom na tieto skutočnosti ozaj len zaujatý historik môže hovoriť o „prenasledujúcej cirkvi“.

Toto je len jedna ukážka autorovho pohľadu na dejiny Katolíckej cirkvi. A takýmto spôsobom predstavuje aj iné postavy cirkevnej histórie. Za posledných 2000 rokov Cirkev spravovalo vyše 260 pápežov, ale pred súdom prof. Künga obstoja z nich iba štyria: bl. Ján XXIII., sv. Gregor I. Veľký a s určitými výhradami aj sv. Lev I. a Inocent III. Ostatní si buď nezasluhujú zmienku, alebo majú neodpustiteľné chyby, ako napr. bezohľadnosť (sv. Damazus, s. 67), megalománia (Bonifác VIII., s. 135; Urban VI., s. 138) a pod. Najtvrdšie slová odsúdenia nemá pre zlých pápežov 11. storočia, alebo renesančných pápežov 15. a 16. storočia, ale pre moderných pápežov: bl. Pius IX. „javil symptómy psychopata“ (s. 184), sv. Pius X. „praktizoval čistky, prenasledoval reformných teológov, exegétov a historikov“ (s. 194–195), Pius XI. „vládol autokratickým spôsobom“ (s. 196), Pius XII. „bol protireformačný, protidemokratický... mal autoritárske postoje (führerovský katolicizmus)“ (s. 199). To že Cirkev kanonizovala Pia X. a beatifikovala Pia IX. odbavuje poznámkou: „Pápežské svätorečenia sú dnes už len gestami cirkevných politikov.“ (s. 195).

Nuž, nie všetci pápeži boli svätcami a aj u tých, čo boli kanonizovaní možno všeličo kritizovať. Je však dôležité a pre historika obligatórne, aby to

bola objektívna a spravodlivá kritika. So sklamaním treba povedať, že prof. Küng sa len zriedkavo držal tejto zásady. Tak napríklad, o Levovi I. (440–461) napísal: „V r. 451 utrpel Lev I. trpkú porážku na ekumenickom Chalcedonskom koncile, na ktorom bol definovaný vzťah medzi božským a ľudským v Kristovi; jeho traja legáti, ktorí si nárokovali na prednostné právo, boli rázne odmietnutí. List, ktorý poslal Lev I. po legátoch, koncil napriek jeho výslovnému zákazu skúmal ako prvý, či spĺňa normy pravej viery, až potom bola odsúhlasená jeho kristologická formulácia. Nielsenže nedostal žiadne privilégia nad celou Cirkvou, ale koncil sa uzniesol, že cirkevné postavenie mesta závisí od jeho civilného postavenia. Následne na to dostala stolica Nového Ríma (t.j. Carihradu – F. V.) rovnaký primát ako staré cisárske hlavné mesto. Protest rímskych legátov, ako aj neskorší protest Leva I. zostal na tomto veľkom koncile so 600 členmi nevyslyšaný“ (s. 82–83).

K tomu sa žiada povedať pár poznámok: prof. Küng tvrdí, že na Chalcedonskom koncile Levovi legáti „boli rázne odmietnutí“. Prof. Ludwig Hertling (v diele *Geschichte der katholischen Kirche*) však píše celkom ináč: „v Chalcedone všetci účastníci boli z východu, ale *predsedali pápežskí legáti.*“ (slovenské vydanie, s. 104). Teda, nijaké „rázne odmietnutie“.

A celkom ináč to bolo aj s tou „trpkou porážkou“. List, ktorý pápežovi legáti priniesli (tzv.

Tomus ad Flamianum), bol obsiahlou teologickou dizertáciou, v ktorej sa jednoznačne zavrhovali monofyzitské bludy mnícha Eutycha. Zhromaždení otcovia koncilu si list pozorne vypočuli a nadšene prijali s aklamáciou: „Ústami Leva prehovoril Peter!“ Teda, nie porážka, ale skôr triumf!

Čo sa týka koncilového kánonu č. 28, podľa ktorého má carihradský patriarchát rovnaký primát ako rímsky, tu išlo o politické a nie o vieroučné alebo disciplinárne rozhodnutie. Východ žiarlil na západ, pretože okrem troch pápežských legátov všetci účastníci koncilu boli z východu, odhlasoval sa aj kánon 28. Pápežovi legáti hlasovali proti tomuto kánonu, ale boli majorizovaní väčšinou z východu. Pápež Lev I. potom celkom oprávnene vyhlásil kánon 28. za neplatný, pretože bol v rozpore s kánonmi Nicejského koncilu.

Pápežovi sv. Mikulášovi I. Veľkému (858–867) prof. Küng vyčíta: „Arogantne zaobchádzal nielen s biskupmi, arcibiskupmi a patriarchami, ale aj s kráľmi a cisármi, akoby boli jeho podriadenými. Nečakane pohrozil franskému kráľovi exkomunikáciou len preto, že sa jeho manželstvo ocitlo v zložitej situácii a okamžite odvolal vplyvných arcibiskupov z Kolína a Trieru, pretože podporovali kráľa“ (s. 97–98).

Skutočnosť bola takáto: Lotrinský panovník Lothair II. (855–869) odohnal svoju manželku Theutbergu, pretože mu nemohla dať potomka a zosobášil sa so svojou milenkou Waldradou. Svoj roz-

vod si dal schváliť biskupskou synodou v Aachene a svoj druhý sobáš synodou v Metz. Kolínsky arcibiskup Gunthar a trevírsky arcibiskup Theutgaud išli s týmto pochybným „schválením“ do Ríma, aby ho pápež potvrdil. Mikuláš I. sa zhrozil nad počínaním Lothaira, ale aj nad nepevným a bezprinciálnym postojom franských biskupov. Hneď oboch arcibiskupov zosadil a exkomunikoval a Lothairovi výstražne pripomenul, že kresťanské manželstvo je neporušiteľné a bigamia je zakázaná. Lothair sa obrátil o pomoc na svojho strýka, cisára Ludovíta II., ktorý potom s vojskom ohrozoval Rím a chcel prinútiť pápeža k ústupku. Ale pápež od svojho rozhodnutia neodstúpil a dosiahol, že Lothair sa musel vrátiť k svojej zákonitej manželke a arcibiskupi stratili svoje „vplyvné“ miesta.

Čakalo by sa, že prof. Küng, ktorý sa v knihe viackrát pohoršuje nad diskrimináciou žien v Cirkvi, pochváli pápeža za jeho nekompromisnú obranu ukrivdenej ženy, za pokarhanie neverného manžela a potrestanie slabošských arcibiskupov, ktorí boli síce „vplyvní“, ale ich vplyv bol na škodu Cirkvi i spoločnosti. No, podľa prof. Künga odsúdeniahodný bol pápež, zatiaľ čo opravdiví vinníci boli obeťami jeho „arogancie“.

O Inocentovi III. prof. Küng píše: „Inocentova politika križiackých výprav bola pri spätnom pohľade tragickým omylom. Spočiatku sa zdalo, že prvá križiacka výprava (1202–1204), ktorá viedla k zlovestnému dobytíu a rabovaniu Carihradu, k nastoleniu latinskej ríše s rímskokatolíckou

cirkevnou organizáciou a k zotročeniu Byzantskej cirkvi, splnila pápežov cieľ, ktorým bolo nastolenie primátu v Carihrade... Tento pápež na Štvrtom lateránskom koncile tiež vyhlásil prvú veľkú križiacku výpravu proti kresťanom na západe – proti albigénom...“ (s. 115).

Tento *strašný* obraz treba trošku dokresliť. Po prvé: podľa zaužívanej chronológie križiacka výprava z r. 1202 nebola prvá, ale už v poradí štvrtá.

Po druhé: pápežovým cieľom vôbec nebolo „nastolenie latinskej ríše s rímskokatolíckou cirkevnou organizáciou“. Cieľom výpravy bolo oslobodiť Svätú zem od mohamedánov a to sa *malo uskutočniť* vylodením križiackeho vojska v Egypte, teda s úplným obídením Carihradu a Byzantskej ríše. Križiakov malo prepraviť do Egypta benátske loďstvo. Ale medzitým byzantský princ Alexej prehovoril benátskeho dóžu, aby mu s križiakmi pomohol dostať sa na trón, za čo sa zaviazal posilniť križiacku výpravu ďalšími vojakmi a peniazmi. Benátčanom sľuboval výhodné obchodovanie v Byzantskej ríši. Benátska flotila naložená križiakmi sa potom vyplavila najprv do Carihradu, kde v r. 1203 pomohli Alexejovi obsadiť byzantský trón. Ukázalo sa však, že Alexej nemal z čoho zaplatiť za preukázanú pomoc. A tak 23. apríla 1204 križiaci vtrhli do Carihradu a mesto nekresťansky vydrancovali. To sa však dialo bez vedomia pápeža Inocenta, ktorým zvesť o križiackom drancovaní otriasla a hneď uvalil na Benátčanov najťažší cirkevný trest: ex-

komunikáciu. Pravda, nemohol odčiniť, čo sa už stalo a potom robil, čo za danej situácie pokladal za najvhodnejšie. Dnes mu môžeme vyčítať, že nepresadzoval „status quo ante“, totiž že nepodporil legitímne nároky zosadeného byzantského cisára a carihradského patriarchu, ale nijako mu nemožno pripisovať ciele a úmysly, ktoré nemal.

A po tretie: Inocent vyhlásil križiacku výpravu proti albigénom nie na Štvrtom lateránskom koncile, ale v roku 1208, keď stroskotali jeho mierové snahy a albigénci zákerne zavraždili jeho legáta cisterciánskeho mnícha Petra Castelnaua. Ťaženie proti albigénom začal franský vojvodca Simon de Montfort hneď v r. 1208. Štvrtý lateránsky koncil sa konal až o sedem rokov neskoršie v roku 1215.

A takto by bolo možno konfrontovať aj ďalšie prípady, kde opatrenia, zásahy alebo vyhlásenia pápežov sa predstavujú nevyvážené, skreslene, alebo sa uvádzajú v nesprávnom kontexte. Historik nesmie merať činy a udalosti minulých storočí kritériami dneška, ale musí mať vždy na zreteli dobu, v ktorej ľudia žili a ktorá podmieňovala ich zmýšľanie a konanie.

Tieto zásady treba mať na zreteli aj keď sa posudzujú podvrhy a falzifikáty, ako napr. Konštantínov dar (s. 35) a tzv. Pseudo-izidorské dekréty (s. 98–99), o ktorých sa prof. Küng často a s veľkým rozhorčením zmieňuje. Nie na ospravedlnenie, ale na vysvetlenie sa tu tiež žiada dodať

niekoľko slov. Tieto dokumenty nemožno pokladať za falošné v tom zmysle, ako sa posudzujú falzifikáty dnes. V 9.–11. storočí boli ony nástrojmi ideí, v ktorých sa súčasné názory predkladali ako historicky podložené fakty. Stredovek si postupne vytvoril niektoré ideálne predstavy o minulosti, ale nemal dôkazy, na ktoré by sa mohol odvolávať, alebo dokumenty, ktoré by sa mohli citovať. A tak sa príhodne objavovali „dokumenty“, ktoré poskytovali v očiach súčasníkov presvedčivé dôkazy pre nároky a privilégia, ktoré sa ináč všeobecne uznávali ako oprávnené. Falošné údaje v týchto dokumentoch zaiste prinášali so sebou aj isté morálne problémy, ale ich pôvodcovia verili, že týmito dôkazmi sa kladú na pevnejší základ práva a zásady, ktorých sa neslobodno zrieknuť, pretože ináč by autorita Cirkvi utrpela duchovné škody. Dnes, samozrejme, odsudzujeme takéto konanie, pretože „cieľ neposväčuje prostriedky“. Ale nemožno kolektívne odsudzovať všetkých ľudí, ktorí sa na ne „in bona fide“ odvolávali a najmä keď boli presvedčení, že sú autentické.

V očiach prof. Künga je inkvizícia ten najväčší priestupok proti ľudskosti a proti duchu evanjelia. Takto dnes pozerá na ňu nielen on, ale každý triezvo zmyšľajúci človek. Veď kto by mohol dnes schvaľovať pálenie ľudí len preto, že majú iný názor (kacíri), alebo sú podozriví, že spolupracujú s diablom (bosorky). Ale aby obraz bol úplný, treba dodať, že prenasledovanie heretikov, disiden-

tov a pálenie bosoriek sa dialo aj v nekatolíckych krajinách, kde nemali inkvizíciu a aj naša moderná doba je vinná z krutého a neľudského zaobchádzania so spoluobčanmi iného názoru, ideológie alebo rasy. Cirkev už dávno zrušila inkvizíciu a ospravedlnila sa za ňu, ale tým nezanikli praktiky, ktoré sú často oveľa krutejšie a postihujú omnoho viacej ľudí, než kedysi španielska alebo rímska inkvizícia. Inkvizícia patrí k tým nezdravým javom spoločnosti, ktoré sú kliatbou ľudského pokolenia a ktoré dodnes nevymizli.

Inkvizíciu nemožno obísť v nijakých dejinách Katolíckej cirkvi, je však dôležité vidieť udalosti v ich historickom kontexte a hlavne nezveličovať a neškandalizovať nepravdivými údajmi, ako to robí prof. Küng, keď píše: „Samozrejme, Španielsko bolo krajinou inkvizície: pod dozorom veľkého inkvizítora Torquemadu došlo asi k deviatim tisícom autodafé (skutkov viery) – k upaľovaniu kacírov a Židov“ (s. 156). O inkvizícii sa už napísali stovky kníh a štúdií. V poslednom čase autoritatívne o nej písal H. Kamen v diele, ktoré vyšlo v tom istom nakladateľstve, ako anglické vydanie Küngovej knihy (*The Spanish Inquisition*, Heidenfeld and Nicolson, London 1997). Kamen píše: „Taking into account all the tribunals of Spain up to about 1530, it is unlikely that more than two thousand people were executed for heresy by the Inquisition (Keď sa zrátajú výsledky všetkých španielskych tribunálov do r. 1530, je nepravdepodobné, že by

za herézu bolo inkvizíciou popravených viac než dvetisíc osôb“ (p. 60). Španielska inkvizícia začala svoju činnosť v r. 1483, Torquemada bol veľkým inkvizítorom prvých 15 rokov (zomrel v r. 1498). Ako mohlo byť pod jeho dozorom (t. j. v období 1483–1498) upálených 9 000 osôb, keď podľa hodnoverného vedeckého zistenia v rokoch 1483–1530 ich bolo popravených menej než dvetisíc?

Martin Luther je popri Jánovi XXIII. najsvetlejšou postavou Künigových dejín Katolíckej cirkvi. Ani Františkovi z Assisi nevenoval toľko pozornosti a ohľaduplnosti. Pripisuje mu vlastnosti starozákonného proroka, ktorému sa zo strany katolíckych historikov nezaslúžene krivdí. Podľa Künga Luther „nebol nekatolícky rebel“ (s. 145), ale zapálený reformátor, ktorý „vyzýval Cirkev, aby sa vrátila k evanjeliu Ježiša Krista“ (s. 146) a usiloval sa o „obnovu kresťanského života vo všetkých oblastiach“ (s. 147). Jeho reformácia „bola epochálnou zmenou zo stredovekého rímskokatolíckeho modelu na protestantsko-evanjeliový model: v teológii a Cirkvi to bol posun od príliš ľudského ekléziocentrizmu vplyvnej Cirkvi ku kristocentризmu evanjelia. Lutherova reformácia kládla dôraz predovšetkým na slobodu kresťanov“ (s. 151). Rím to nevedel, alebo nechcel pochopiť, a tak došlo k rozdeleniu kresťanskej Európy na dva nepriateľské tábory. Zodpovednosť za rozkol prof. Küng jednoznačne a výlučne pripisuje na konto pápeža a Ríma, ktorý nemal „...najmenšiu ochotu sa reformovať“ (s. 149)... „nemal ani naj-

menšiu snahu sa reformovať“ (s. 150). Autor je toho názoru, že „Rím mal už dávno Luthera oficiálne rehabilitovať a zrušiť jeho exkomunikáciu“ (s. 150).

To je názor, s ktorým je ťažko polemizovať. Celé toto obdobie bolo a ešte dlho bude príležitosťou mnohých a hlbokých spytovaní svedomia, čo všetko sa malo a mohlo urobiť a neurobilo sa, kde sa predstavitelia reforiem a ich odporcovia dopustili chýb, kde sa nevedeli preniesť ponad svoje osobné záujmy, prekonať tvrdohlavosť a premôcť pýchu. Ani sám Luther nebol bez týchto ľudských slabostí, aj on niekedy trpel tým komplexom neomylnosti, ktorý autor tak často vyčíta pápežovi. Pri realistickom zobrazení jeho osobnosti treba pripomenúť, že je podstatný rozdiel medzi Lutherom z roku 1517, z rokov 1520, 1530 a Lutherom v posledných rokoch jeho života. Autor sa len letmo dotkol Lutherovho postoja k novým a novovznikajúcim protestantským cirkvám (napr. anabaptisti), k sedliackym vzburám, a už vôbec sa nezmieňuje o jeho postoji k Židom. Zatiaľ čo Piovi XII. vyčíta, že sa neozval na obranu Židov (s. 199–202), nad Lutherovým agresívnym antisemitizmom (ako sa prejavuje napr. v jeho pamflete *Von Juden und ihren Lügen* – O Židoch a ich klamstvách) mlčí.

Autor má veľmi kritický pohľad aj na Tridentský koncil (1545–1563). Vyčíta mu, že „sa ani slovom nezmienuje o reforme pápežstva, ktorá bola taká naliehavá, ani o pápežskom primáte

a neomylnosti“ (s. 159)... „nemohol a nechcel byť ekumenickým koncilom jednoty pre celé kresťanstvo... bol skôr zvláštnym konfesijným koncilom protireformácie a bol vyslovene v službách novej rekatolizácie Európy... V druhej polovici 16. storočia viedla táto stratégia v Európe priam k záplave násilia, bitiek v mene viery a náboženských vojen (aké zneužitie viery a náboženstva) (s. 161). Koncil a jeho uvádzanie do praxe nesie hlavnú zodpovednosť za to, že „kresťanstvo stratilo dôveryhodnosť a čoraz menej sa zúčastňovalo na vytváraní náboženských, kultúrnych, politických a sociálnych vzťahov v Európe. Samo tak prispelo k procesu odpútavania sa od náboženstva, k procesu sekularizácie...“ (s. 162). To je ozaj veľmi tvrdý rozsudok zaujatého sudcu.

Siedma časť knihy má nadpis „Katolícka cirkev verzus modernizmus“ a autor vynaložil veľa námahy, aby túto svoju tézu ilustroval vhodnými príkladmi. Cirkev ustanovuje *Sanctum Officium Sanctissimae Inquisitionis* (s. 158) a zavádza inkvizíciu, nevhodné diela dáva na *Index zakázaných kníh*, stavia sa proti pokroku, proti demokracii, potláča slobodu, prenasleduje *každú uchýlku*. Obetami jej represálií sa stáva Giordano Bruno, Tommaso Campanella, Galileo Galilei (s. 170). A autor uzatvára (mimochodom, celkom nesprávne); „Prírodné vedy sa z Cirkvi potichu vytratili. V nasledujúcich generáciách sa v katolíckych krajinách sotva našiel nejaký vedec“ (s. 171).

Jediným jasným miestom na tomto pochmúrnom obraze je pontifikát Jána XXIII. a Druhý vatikánsky koncil (s. 203–208). Ale to je len efemerná epizóda, lebo po krátkej a nádejnej jari namiesto plodného leta prišla sychravá jeseň. Tak to signalizujú aj nadpisy posledných kapitol knihy: Reštaurácia namiesto obnovy, Zrada koncilu a Ďalší úbytok členskej základne Cirkvi. Küngovou nádejou a očakávaním je Ján XXIV., ktorý zvolá Tretí vatikánsky koncil a vovedie Cirkev do utópie podľa predstáv autora (s. 221–223).

V knihe sú aj ďalšie nedostatky, ku ktorým sa však chcem vyjadriť iba v krátkosti. Na s. 31 autor píše, že „všetci (Ježišovi) učeníci bolo ženatí a ženatými aj ostali“. Z biblických prameňov (na ktoré prof. Küng vždy kladie veľký dôraz) sa toto dá tvrdiť iba o Petrovi (o ktorom sa v evanjeliu hovorí, že mal svokru). O Jánovi tradícia hovorí, že nebol ženatý. Ostatní apoštoli – ak boli vôbec ženatí – opustili svoje manželky, aby nasledovali Krista. Apoštol Pavol vyhlasuje o sebe, že nebol ženatý.

Na s. 82 čítame, že „v r. 451 sa (pápež Lev I.) spolu s rímskou delegáciou vybral do Mantovy rokovať s Attilom“. Toto rokovanie sa odohralo v r. 452 a nie v Mantove, ale na brehu rieky Mincio neďaleko Mantovy.

Na s. 93 sa uvádza, že „Karol Martel (vojenská „päť“) chrániaci srdce Franskej ríše proti Arabom roku 732 v Tours...“ – Martel znamená „kladivo“

a nie „vojenská päšť“ a bitka s Arabmi sa uskutočnila nie v Tours, ale pri Poitiers, čo je asi 100 km južne od Tours.

Na s. 109: „Zatiaľ čo ešte prebiehali pohrebné obrady za Mikuláša II., po búrlivom priebehu bol (arcidiakon Hildebrand) zvolený za pápeža, ... nazval sa Gregorom VII. (1073–1085).“ Mikuláš II. zomrel v r. 1061, Hildebrand bol zvolený za pápeža v r. 1073. Znamená to, že Mikulášove pohrebné obrady trvali 12 rokov, alebo si autor poplietol Mikuláša II. s Alexandrom II.?

Na s. 131: „Tieto bekyně“ (zrejme skomolenina od *albigéncov* – kacírov)... „Názov „bekyně“ (v pôvodnej reči „beguines“) pochádza od mena ich zakladateľa, francúzskeho kňaza v Liege, Lamberta de Bégue.

Na s. 143: „Skorumpovaný Sixtus IV. (1471–1484), patrón dogmy o Nepoškrvnenom počatí Panny Márie... šiestich svojich príbuzných povýšil na kardinálov, medzi inými aj svojho bratanca Pietra Riaria.“ Sixtus IV. síce zaviedol sviatok Nepoškrvneného počatia, ale nemohol byť „patrónom“ dogmy o Nepoškrvnenom počatí, lebo táto dogma bola vyhlásená Píom IX. 8. decembra 1854 a Pietro Riario nebol jeho bratanec, ale synovec.

Na s. 144: „Lev X., ktorého ako trinásťročného vymenoval za kardinála jeho zvrhlý strýko Inocent VIII.“ Inocent VIII. nebol v nijakom pokrvnom príbuzenstve s Levom X. (Giovanniho de Medici, neskoršieho Leva X., vymenoval za kardinála ako

odmenu za to, že rod Medici súhlasil, aby sa Inocentov synovec priženil do ich rodiny).

Na s. 145. autor píše, že ako výsledok reformácie „spolu s jednotou sa rozpadla aj jej katolicita (univerzálnosť)“. Katolicita znamená, že Cirkev nebola založená len pre jednu krajinu, národ, alebo kultúru, ale pre všetkých. V tomto zmysle sa jej katolicita reformáciou vôbec nerozpadla, i keď sa počet jej členov v niektorých krajinách zmenšil. Ak niečo, tak začiatkom 16. storočia sa Cirkev stáva ešte viac katolíckou, pretože v tomto čase jej misionári začínajú ohlasovať evanjelium v novoobjavených krajinách (Amerika) a medzi národmi Afriky, Ázie a Oceánie, ktoré dovtedy Krista nepoznali.

Na s. 155: „Reformácia Henricha VIII. v Anglicku určite nebola len vecou rozvodu...“ Henrich VIII. o rozvod nežiadal, žiadal o anulovanie, t. j. aby jeho manželstvo s Katarínou Aragónskou bolo vyhlásené za neplatné. Keby mu bol pápež vyhovel, je viac než pravdepodobné, že nijaké reformy by nebol zavádzal. Veď obhajoval katolícku vieru proti Lutherovi, za čo ho pápež poctil titulom *Defensor Fidei* (obránca viery), ktorým sa anglickí panovníci nechávajú titulovať dodnes.

Na s. 159 v súvislosti s Tridentským koncilom autor píše: „Najprv sa na ňom zúčastňovali takmer výhradne talianski a španielski preláti; protestanti sa pochopiteľne odmietli zúčastniť.“ Zúčastnili sa veru aj protestanti. Na druhé zasadanie (1551–1552) prišli aj delegácie protestantov z Bran-

denburgu, Würtemberska, Saska a Štrasburgu. Prišli v decembri 1551 a odišli v marci 1552.

Na s. 169 sa spomína „dekan Mikuláš Koper-
nik“ Kopernik nebol dekanom ale kanonikom ka-
tedrálnej kapituly vo Fromberku (dnešné Poľsko).

Na s. 175: „Ludovíta XIV. prinútila uznať revo-
lúciu za legitímnu...“. Spomínaný kráľ nebol Lu-
dovít XIV., ale Ludovít XVI.

Na s. 177: „Pápež Pius VI. bol zosadený...“. Pápežov mohli zosadiť cisári Svätej rímskej ríše, alebo aj koncil v stredoveku, ale nie na konci 18. storočia. Pius VI. bol síce násilne odvlečený do Francúzska, ale nebol zosadený a pápežom ostal až do svojej smrti.

Na s. 211: „Ján Pavol I. vládol 31 dní.“ Ján Pavol I. bol zvolený za pápeža 26. augusta a zomrel 28. septembra 1978, čo je trošku dlhšie než 31 dní.

Na s. 219: „Počet kandidátov na kňazstvo a po-
čet kňazov klesol na najnižšiu úroveň“. Áno pokles počtu kňazov a rehoľníkov po r. 1965 je smutnou skutočnosťou. Ale dnešná kríza kňazských povolání nie je v dejinách Cirkvi ojedinelá a postihuje iba západné krajiny. Dosiahla svoj najnižší bod v roku 1985 a odvtedy počet kňazov a seminaris-
tov pomaly, ale sústavne stúpa, ako to vidno zo štatistiky z posledných 15 rokov:

Rok	1985	1990	1995	2000
Počet kňazov	253 319	257 696	262 418	265 781
Počet seminaristov	43 476	51 603	54 154	55 968

Kým prof. Küng venuje neúmerne veľa pozor-
nosti niektorým pápežom a koncilom, prakticky nič nepíše napríklad o misiách a misijnej činnosti Cirkvi v Amerike, Afrike, Ázii a Oceánii; o re-
holiach a ich vplyve na vnútorný i vonkajší život Cirkvi a ďalších pozitívnych stránkach dvetisíc-
ročnej existencie Cirkvi na svete. Jeho dejiny Cirkvi nielenže obsahujú veľa nepresností, ale majú aj prí-
liš polemický tón a príliš sa sústreďujú na negatíva. Mnohé stránky jeho knihy sú úplným protikladom dejín písaných *sine ira et studio* (bez hnevu a zauja-
tosti). Sú viac obžalobou pápežstva než serióznou históriou. Pápeži sú vraj „najväčmi vinní za roz-
kol medzi západom a východom, za reformáciu, za križiacke výpravy, za prenasledovanie kacírov a upalovanie bosoriek“ (s. 198). Nespomenie však, že boli aj takí pápeži, ktorí zakladali univerzity, zmierovali bojujúce stránky, stavali nielen kostoly a paláce, ale aj nemocnice a starobince, nielen pokresťančovali, ale aj civilizovali barbarské a roz-
vojové krajiny, pomáhali zmierniť biedu, odstrániť hlad, hlásali a presadzovali pokoj a spravodlivosť.

V úvode svojej knihy odsudzuje „protikato-
lických kriminológov“, ktorí zneužívajú dejiny Cirkvi, „aby Katolícku cirkev všetkými možný-
mi spôsobmi zvrhli z trónu“ (s. 19). Na konci jeho knihy čitateľ má však dojem, že aj on často siahal po prostriedkoch, ktoré ho nectia ani ako kňaza, ani ako historika.

V angličtine jestvuje niekoľko vynikajúcich jed-
nozväzkových diel, ktoré majú širší záber a triezvejší

pohľad na cirkevné dejiny, než je kniha prof. Künga, ktorá dnes vychádza v slovenskom preklade. Netreba si lámať hlavu nad otázkou, prečo niekomu záležalo na tom, aby sa práve táto kniha preložila a ponúkala slovenskej čitateľskej obci.

Niekoľko slov treba povedať aj na adresu prekladateľa. Práca, na ktorú sa podujal, vyžaduje nielen dobrú znalosť idiomatickej angličtiny, ale aj znalosť historickej a teologickej terminológie. Celkovo sa dá povedať, že prekladateľ zvládol túto náročnú úlohu dobre, ale určité nedostatky mu nemožno prehliadnuť.

Rušivo pôsobí nedôslednosť pri prepisovaní krstných mien. Niekde používa slovenský tvar (Karol Martel, Karol Marx, Ján Wycliff, Tomáš More, Mikuláš Kuzanský...), inde ponecháva cudzí (Karl Rahner, Charles Darwin, Francis Bacon, William Ockham, Pietro Riario...).

Vážnejším nedostatkom je nesprávne písanie niektorých vlastných podstatných mien. Francúzsky kráľ známy v anglickej literatúre ako Philip IV the Fair je v slovenčine známy ako Filip IV. Pekný a nie ako Filip IV. *Spravodlivý* (s. 135). Gótsky biskup *Ulfilas* (s. 87) je v strednej Európe a na Slovensku známy pod menom Wulfila. Meno „bohatého obchodníka z Lyonu“ sa v historickej spisbe vyskytuje v dvoch variantoch: Peter Waldo, alebo správnejšie Peter Valdes, nie však vo forme Peter *Valdo* (s. 119). Anglická kráľovná Mary Tudor – keď už poslovenčujeme jej meno – by sa mala vo-

lať Mária Tudorová a nie Mária *Tudorovna* (s. 155); Tereza Avilská (s. 130) sa v katolíckom kalendári uvádza ako Terézia Avilská; podobne ako Mníchov, Viedeň, Kolín... aj mesto *Trier* (s. 62 a 98) má svoje slovenské pomenovanie a síce *Trevír*.

Niektoré názvy diel sú uvedené nesprávne, napr. *Leviatan* (s. 167; namiesto Leviathan), *Mit brennende Sorge* (s. 201; namiesto *Mit brennender Sorge*).

Prekladateľ si neuvedomuje, že v pokoncilovej katolíckej terminológii majú niektoré sviatosťi nové pomenovanie. „*Posledné pomazanie*“ (s. 148 a 160) sa dnes nazýva „pomazanie chorých“. Nikdy sa nijaká sviatosť nevolala „*vysvätenie*“ (s. 148 a 160). Sviatosť, ktorú prekladateľ nazýva „*vysvätením*“, bola známa pod menom „posvätenie kňazstva“. Dnes sa však volá „sviatosť posvätného stavu“. „*Pokánie*“ (s. 148 a 160) sa dnes nazýva „sviatosťou zmierenia“. Anglický výraz „the pilgrim Church“ možno síce preložiť ako „*pútnická cirkev*“ (s. 71), ale v katolíckych modlitbách a v omšovej Eucharistickej modlitbe sa hovorí o „*putujúcej Cirkvi*“.

Lutherove „*gravamina*“ (s. 148) neboli „*farchy*“, ale „*sťažnosti*“. Podobne „*rolnícke vojny*“ (s. 153) sa v učebniciach dejepisu označujú za „*sedliacke vzbury*“ alebo „*sedliacke povstania*“.

Na niektorých miestach preklad pôsobí dojmom, že prekladateľ nepochopil autorov text. Napríklad, na s. 68 prekladateľ uvádza: „*Augustín... pokladal všeobecný právny primát rímskeho biskupa za samozrejmosť*“. Z kontextu to však znie veľmi nepravdepodobne. To ma prinútilo siahnúť

po pôvodine, z ktorej O. Havrila prekladal a tam stojí: „Augustine... thought nothing of a universal legal primacy of the bishop of Rome“. Aj malý anglicko-slovenský slovník poučí záujemcu, že „to think nothing of...“ znamená pokladať za nič, mať nízku mienku o veci, ignorovať, atď., a nie pokladať za samozrejmé. Podobne nesúladne vyznieva fráza „*nespravodlivé nábožné skutky*“ (s. 128), ktorá v origináli znie „oppressive medieval piety of works“ a znamená „zaťažujúcu stredovekú zbožnosť“. Na s. 177 sa čitateľ dozvedá, že „občianska konštitúcia kléru požadovala... *desať nediel' v roku*“. Pôvodný text znie: „The national civic constitution called for ... ten weekdays“. „Ten weekdays“ znamená „desať pracovných dní v týždni“ (t. j. desaťdňové týždne namiesto sedemdňových).

Toto sú len niektoré ukážky toho, ako sa prekladateľ nepozorne potkol a zapríčinil chyby a chybičky, ktoré potom uberajú na kvalite prekladu.

František Vnuk,
docent cirkevných dejín v. v.

LINEA RECTA BREVISSIMA

priamo najbližšie k pravde

2

Ústav dejín kresťanstva na Slovensku v spolupráci s vydavateľstvom LÚČ touto novou edíciou predkladajú záujemcom stručnou, ale vedecky dokumentovanou formou menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované historické témy a ich účelovo podmienené interpretácie, ktoré sa odrážajú na súčasnom myslení mnohých a podmieňujú spoločenské dianie v našom národe a štáte.

Naším zámerom je:
priblížiť sa k historickej pravde.
Lebo len pravda naozaj oslobodzuje.

ISBN 80-7114-533-5

9 788071 145332